

INSPIRING
ENVIRONMENT

VES ietekmes uz putniem vērtēšana - labās prakses piemēri un problemātika IVN izstrādātāja skatījumā

Oskars Beikulis, SIA "Estonian, Latvian & Lithuanian environment"

Prezentācijas saturs

1. Aktuālā situācija par vēja parku attīstīšanu Latvijā.
2. Likumdošanas izmaiņas vēja parku ietekmes vērtēšanas kontekstā.
3. Ko mums, ietekmes uz vidi novērtējuma veicējiem, vajag no ornitologiem?
4. Risinājumi ietekmes mazināšanai, kompensēšanai, uzraudzībai.

Daži fakti par enerģētiku un vēja parku attīstīšanu Latvijā

- Latvija ik gadu patērē nedaudz vairāk kā 7 TWh elektroenerģijas/
- Ap 45% no patērētās elektroenerģijas mēs saražojam HES.
- OECD prognozē, ka elektroenerģijas patēriņš līdz 2030. gadam pieaugs par 50%.
- Ja šī prognoze piepildās, 2030. gadā Latvija varētu patērēt ap 11 TWh elektroenerģijas, no kuras ap 30% saražos HES.
- 2030. gadā būtu nepieciešams saražot ap 8 TWh elektroenerģijas izmantojot citus enerģijas avotus.

Daži fakti par enerģētiku un vēja parku attīstīšanu Latvijā

- Latvijā šobrīd vairāk nekā 15 dažādi investori vērtē iespējas izbūvēt vēja parkus, vai jau ir saņēmuši atļaujas to būvniecībai.

Kur?

- Ja visas ieceres tiktu īstenotas, tad kopējais izbūvēto staciju skaits pārsniegtu 2 000.
- Modernas vēja elektrostacijas jauda šobrīd ir ap 7MW, gadā tā saražo vismaz 20-25 GWh. Staciju jaudai un ražošanas potenciālam ir tendence palielināties.
- Lai saražotu visu nepieciešamo elektroenerģiju 2030. gadā, mums būtu nepieciešamas 320-400 vēja elektrostacijas.

Vēja parku ietekmes vērtēšana līdz šim

- Šobrīd ikviena vēja parka iecere Latvijā tiek vērtēta atbilstoši procedūrām, kas noteiktas likumā «Par ietekmes uz vidi novērtējumu».
- Ietekmes uz vidi sākotnējais izvērtējums faktiski ir jāveic jebkurai lielas jaudas vēja elektrostacijai, bet pilns ietekmes uz vidi novērtējums projektiem ar jaudu virs 15 MW vai virs 15 VES.
- Šodien Saeimā galīgajā lasījumā vajadzētu skatīt jaunu likumprojektu - «Energētiskās drošības un neatkarības veicināšanai nepieciešamās atvieglotās energoapgādes būvju būvniecības kārtības likums», kas paredz atvieglotu kārtību arī vēja parku būvniecībai.

Vēja parku ietekmes vērtēšana turpmāk

- Ietekmes uz vidi sākotnējais izvērtējums faktiski būs jāveic jebkurai lielas jaudas vēja elektrostacijai.
- Arī lielas jaudas vēja parki (virs 50 MW), kas līdz šim veica pilnu IVN, varēs veikt tikai sākotnējo izvērtējumu, ja tie tiek plānoti ārpus:
 - 1) ĪADT (specifiski noteikumi par ZBR), mikroliegumiem, divus kilometrus platām buferjoslām ap Natura 2000 teritorijām, kā arī putnu sugu aizsardzībai noteiktiem mikroliegumiem;
 - 2) īpaši aizsargājamiem biotopiem un īpaši aizsargājamo sugu dzīvotnēm;
 - 3) Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes aizsargjoslas;
 - 4) virszemes ūdensobjektu aizsargjoslām;
 - 5) aizsargjoslām (aizsardzības zonām) ap kultūras pieminekļiem.
- Lielas jaudas vēja parkiem (virs 50 MW) var tikt piemērota arī pilna IVN procedūra.

Ietekmes uz putniem vērtēšana

- Neatkarīgi no piemērojamās procedūras vēja parku ietekme uz putnu populācijām būs jāvērtē.
- Izstrādātais likumprojekts paredz to, ka iesniedzot iesniegumu ietekmes uz vidi sākotnējā izvērtējuma veikšanai tam ir jāpievieno sertificēta ornitologa atzinums.
- Izstrādātais likumprojekts paredz to, ka Valsts vides dienests, veicot vēja elektrostaciju būvniecības sākotnējo izvērtējumu, konsultējas ar Dabas aizsardzības pārvaldi.
- Šobrīd tiek izstrādātas vadlīnijas ietekmes uz vidi sākotnējā novērtējuma veikšanai, kurās tiek skarti arī jautājumi par ietekmes uz putniem vērtēšanu.

Ornitologa atzinums IVN procesā

Lai gan ornitologa atzinums ir nepieciešams gandrīz katrā ietekmes uz vidi novērtējuma procesā, tomēr tieši vēja parkiem veiktie ietekmes uz vidi novērtējumi ir aktualizējuši vairākus problemātiskus aspektus.

1. Latvijā nav vienotas pieejas attiecība uz nepieciešamo pētījumu apjomu, kā arī izmantojamajām metodēm.
2. Eksperti fiksē noteiktu sugu novērojumus, bet neveic analīzi par novērošanas iemesliem un teritorijas nozīme konkrētai sugai.
3. Eksperti izvairās vērtēt kumulatīvas ietekmes.
4. Viennozīmīgi var apgalvot, ka svarīgākais trūkums ir ietekmes nozīmīguma vērtējums, kā arī vērtējuma argumentācija.
5. Eksperta secināju, ieteikto pasākumu ietekmes mazināšanai un monitoringa rekomendāciju sasaiste ar novērotajām sugām, sagaidāmo ietekmes nozīmīgumu un ietekmes raksturu.

Pētījumu metodika

Raugoties uz citu Eiropas valstu pieredzi vēja parku radītās ietekmes uz putnu populācijām kontekstā, skaidri ir identificējami vairāki aktuāli jautājumi par Latvijā sagatavotiem atzinumiem:

- Lai gan bieži dzirdam, ka galvenā problēma ir vienotas metodikas trūkums, tādas praktiski nav arī nekur citur. Pētījumu metodes tiek noteiktas katram gadījumam individuāli.
- Ļoti reti eksperti atzinumos sniedz metodikas izvēles pamatojumu.
- Latvijā salīdzinoši maz laika tiek veltīts lauka datu ievākšanai. Vairumā Rietumeiropas valstu 2-3 sezonas ir minimālais pētījumu apjoms.
- Ievākto datu apjoma palielināšanai mēs praktiski neizmantojam tehnoloģisko risinājumu sniegtās iespējas.
- Līdz šim nav redzēts neviens atzinums, kurā tiktu analizēta ievākto datu pietiekamība secinājumu izdarīšanai.
- Ietekmes vērtēšanai un prognozēšanai Latvijā praktiski netiek izmantotas statistiskās modelēšanas metodes.

Pētījumu metodika – teritorijas analīze

Atzinumos lielākoties tiek uzskaitītas novērojumu veikšanas laikā fiksētās aizsargājamās putnu sugas, tomēr netiek veikta to novērošanas iemeslu analīze.

Šādai analīze būtu jāatbild uz jautājumiem:

Kādēļ noteiktas sugas pārstāvis tika novērots pētāmajā teritorijā – gadījuma raksturs, ligzdo, barojas, šķērso lokālu pārlidojumu laikā, apmeklē/šķērso migrācijas laikā?

Cik regulāri sugas pārstāvis ir novērots teritorijā vai cik bieži varētu būt sastopams teritorijā?

Teritorijas analīzes kontekstā teritorijas vēja parka apkārtnē bieži vien pat ir svarīgākas par pašu vēja parka teritoriju.

Kumulatīvas ietekmes

Latvijā ir maz vietu, kur tiek plānots tikai viens vēja parks. Vairumā gadījumu vairāki projekti pretendē uz noteiktas teritorijas aizņemšanu. Pie 330 kV elektrolīnijām ir iespējama vairāku vēja parku izbūve.

Informācija par plānotiem vēja parkiem daudzos gadījumos ir pieejama publiski. Lielākoties arī vērtēšanā iesaistītie ornitologiem ir informācija pat par vēl nepubliskotām attīstības iecerēm.

Ietekmes uz vidi novērtējuma kontekstā nedrīkst raudzīties tikai uz vērtējamo vēja parku. Ir jāņem vērā vērtējamā vēja parka tuvumā plānotās citas aktivitātes.

Atzinumi bez kumulatīvo ietekmju vērtējuma būtu uzskatāmi par nepilnīgiem.

Būtiska ietekme uz putnu populācijām

Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka Padomes Direktīvas 92/43/EEK12 aptverto savvaļas putnu un aizsargājamo sugu īpatņu nonāvēšana vai iztraucēšana nav šķērslis atjaunīgās enerģijas projektu attīstīšanai, proti, būtu jānosaka, ka šādos projektos vajadzības gadījumā ir jāintegrē ietekmi mazinoši pasākumi, kas efektīvi ļauj pēc iespējas novērst nonāvēšanu vai iztraucēšanu, būtu jāseko līdzi to efektivitātei un, ņemot vērā monitoringa gaitā iegūto informāciju, būtu jāveic turpmāki pasākumi, kas vajadzīgi, lai nodrošinātu, ka nav būtiskas negatīvas ietekmes uz attiecīgo sugu populāciju. Ja šādi pasākumi tiek īstenoti, atsevišķu īpatņu nejauša nonāvēšana vai iztraucēšana nebūtu jāuzskata par apzinātu, un tāpēc uz to nebūtu jāattiecina ne Direktīvas 92/43/EEK 12. panta 1. punkts, ne Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2009/147/EK13 5. pants.

Kad ietekme ir uzskatāma par būtisku?

Ietekme viennozīmīgi ir vērtējama kā potenciāli būtiska, ja tā ir attiecināma uz teritorijām, kurām piemērots aizsardzības statuss (ĪADT, mikroliegumi).

Topošais likums paredz to, ka atvieglotas IVN procedūras nav piemērojamas parkiem, kas plānoti tuvāk par 2 km no ĪADT un, «iespējams», mikroliegumiem.

Ietekmes nozīmīgums ir jāvērtē vismaz lokālā un nacionālā mērogā. Bieži vien arī reģionālā, piemēram, noteikta migrācijas koridora kontekstā.

Veicot ietekmes būtiskuma novērtējumu, nedrīkst piemirst kumulatīvas ietekmes.

Ietekmes nozīmīguma vērtēšana

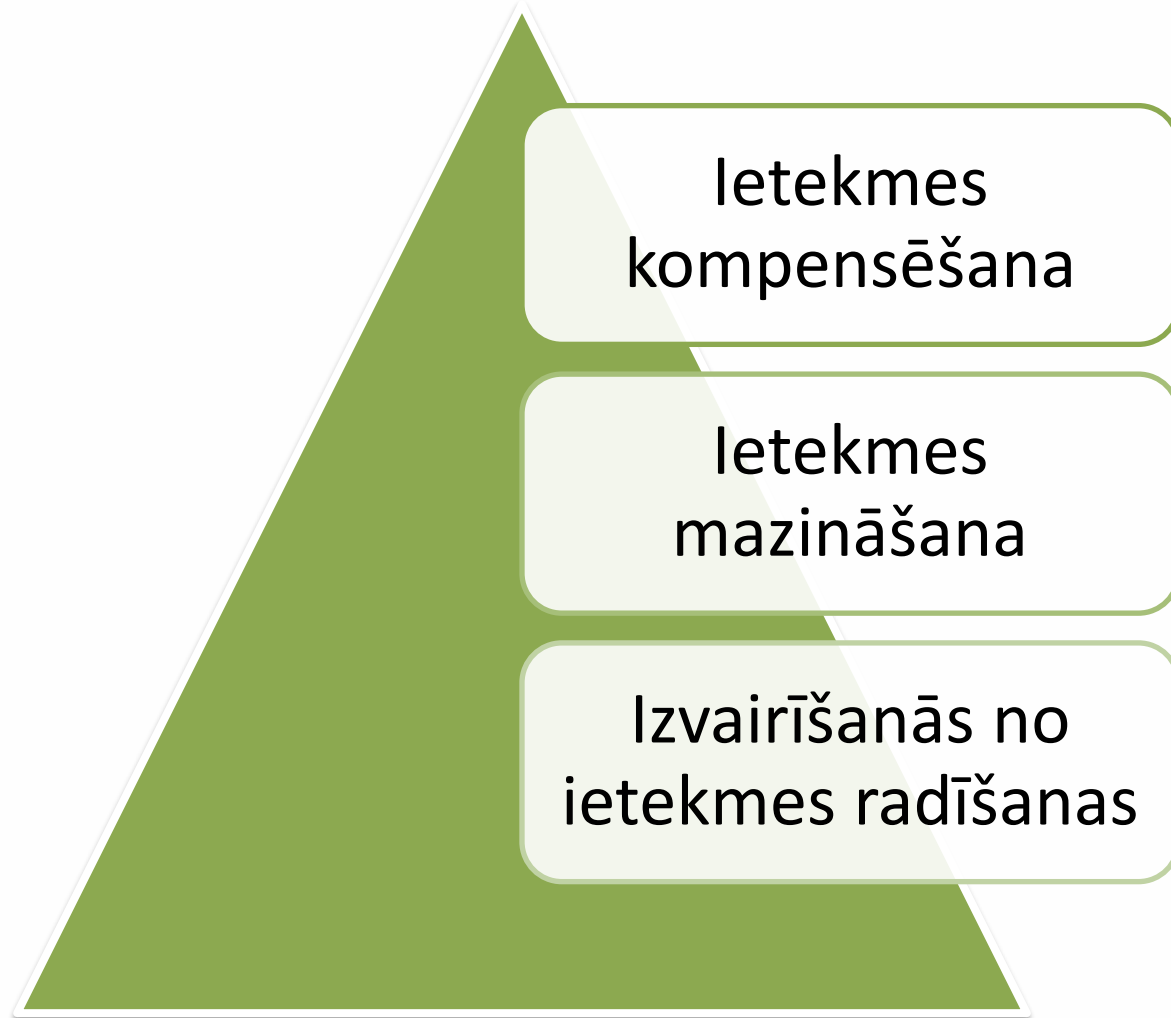
Ja tiek prognozēta būtiska ietekme uz putnu populācijām, ir jāveic analīze par iespējamajiem ietekmi mazinošiem vai kompensējošiem pasākumiem.

Ekspertam ir jāspēj prognozēt ieteikto pasākumu efektivitāte un novērtēt to, vai pēc pasākumu īstenošanas paliekošā ietekme būtu vērtējama kā maznozīmīga.

Ja netiek rasti risinājumi būtiskas ietekmes samazināšanai, projektam ir jāveic pilns IVN.

Ja risinājumi būtiskas ietekmes mazināšanai netiek rasti arī IVN procesa laikā, darbības īstenošana ir aizliegama.

Ietekmi mazināšo risinājumu hierarhija

Izvairīšanās no ietekmes radīšanas

Eiropas Komisija ir aicinājusi dalībvalstis apzināt un noteikt vēja enerģijas projektu īstenošanai piemērotas vietas jeb tā saucamās «go-to» teritorijas un mazināt teritorijas, kur vēja parku būvniecība ir aizliedzama. Šis process Latvijā jau diemžēl ir nokavēts.

Lai gan Latvijā ir noteiktas teritorijas, kurās vēja parku būvniecība nav atļauta, tomēr ne visas putniem nozīmīgās vietās ir ierobežota vēja parku attīstība.

Analizējot ornitologu atzinumus, kas izsniegti pēdējo 10 gadu laikā, redzams, ka gandrīz katra vēja parka būvniecības iecere saņem «zaļo gaismu». **Vai tiešām visas ieceres tiek plānotas putniem maznozīmīgās vietās, vai arī mēs neprotam pateikt «NĒ!»?** Īpaši aktuāls šis jautājums ir kumulatīvo ietekmju kontekstā.

Izvairīšanās no ietekmes radīšanas

Izvairīšanās no ietekmes radīšanas ne vienmēr nozīmē pilnīgu ieceres aizliegumu.

Ļoti bieži būs situācijas, kur tikai noteiktā plānotā parka daļā staciju būvniecība nebūtu pieļaujama, tomēr lielākoties mēs atzinumos neredzam pat daļējus teritorijas izmantošanas liegumus.

Gana bieži mēs uz vēja parku projektu iecerēm raugāties kā uz konkrētām vietām, kur tiks izbūvētas stacijas. Šī pieeja nav atbalstāma. Vēlams ir vērtējumu veikt par teritoriju, atbilstoši vērtējumam plānojot staciju izvietojumu.

Pasākumi ietekmes mazināšanai

Līdz šim ornitologu atzinumos mēs esam redzējuši ļoti maz ieteikumus ietekmi mazinošu pasākumu īstenošanai. Analizējot citu valstu pieredzi mēs gana bieži redzam šādu risinājumu izmantošanu:

- Vēja elektrostaciju un infrastruktūras izvietojuma maiņa parkā;
- Zemes izmantošanas veida maiņa;
- VES tehnoloģisku raksturlielumu pielāgošana ietekmes mazināšanai – trokšņa emisijas, spārnu krāsojums, torņa krāsojums;
- *On-demand shutdown* risinājumi, kas pamatā tiek izmantoti dienas plēsīgo putnu aizsardzībai;
- Radaru tehnoloģijas + *On-demand shutdown* risinājumi migrējošo putnu aizsardzībai.

Pasākumi ietekmes mazināšanai

Lielākoties risinājumi ietekmes mazināšanai samazina sadursmju riskus, vai ietekmēto dzīvotņu platības, tomēr neviens ietekmi mazinošais pasākums nav absolūti efektīvs.

Gana bieži mēs dzirdam viedokli, ka pasākumi ietekmes mazināšanai ir dārgi, tāpēc tos labāk neprasīt. Šim viedoklim var piekrist tikai daļēji. Vēja parka attīstītājs nesamērīgi dārgu pasākumu īstenošanu vienmēr var aizvietot ar projekta plānošanu ārpus putniem nozīmīgām teritorijām.

Labs piemērs, no kura ornitologi var mācīties, ir pasākumi ietekmes mazināšanai uz sikspārņiem. Latvijā praktiski netiek diskutēts par to, ka sikspārņiem nozīmīgās teritorijās vēja parki varētu darboties bez tā saucamā «*bat mode*» režīma, lai gan šis pasākums ir ļoti dārgs.

Ietekmes kompensēšana

Vārdu salikumu «ietekmes kompensēšana» mēs parasti attiecinām uz NATURA 2000 teritorijām, tomēr citās Eiropas valstīs vēja parku radīto ietekmju kompensēšana ir veikta arī ārpus NATURA 2000 teritorijām.

Ietekmes kompensēšana nav standarta risinājums vēja parku radītās ietekmes uz **putnu populācijām** mazināšanai. Tas ir galējais risinājums, kas izmantojams gadījumos, kad **būtiskas ietekmes** novēršanai nav citu alternatīvu.

Kompensācijas risinājumu izmantošana var būt aktuāla arī pēc vēja parka uzbūvēšanas situācijās, kad pirms būvniecības veiktā prognoze par ietekmes nozīmīgumu ir bijusi kļūdaina un ietekmi mzaīnošu pasākumu īstenošana nav iespējama.

Kompensējošie pasākumi = pilna IVN procedūra

Pasākumu plānošanas un īstenošanas principi

1. Ietekmi mazinošie un kompensējošie pasākumi katram vēja parkam ir atšķirīgi. Nav vienu zāļu pret visām slimībām.
2. Ietekmi mazinošo un kompensējošo pasākumu plānošana ir vienošanās starp ekspertiem, attīstītājiem un kompetentajām institūcijām. Nepastāv viens pareizais viedoklis.
3. Ikvienam pasākumam ir jābūt kvantitatīvi un kvalitatīvi novērtējamam rezultātam.
4. Lai gan inovatīvi risinājumi ietekmes mazināšanai ir atbalstāmi, tomēr, ja tiek plānoti risinājumi, kuru lietderība ir maz pētīta, vienmēr ir jābūt plānam «B».
5. Visiem pasākumiem ir jābūt precīzi definētiem un reāli ieviešamiem.
6. Nosakot īstenojamo pasākumu kopumu, ir jā saglabā iespējas tos precizēt, papildināt, aizvietot.

Faktiskās ietekmes monitorings

Jebkurš eksperta vērtējums par vēja parka ietekmi uz putniem ir prognoze ar zināmu nenoteiktību. Īpaši augsta nenoteiktība var būt saistīta ar vēja parkiem mežos. Vēja parku būvniecības ietekme uz mežos mītošo putnu populācijām ir ļoti maz pētīta.

Latvijā praktiski nav pētīta vēja parku faktiskā ietekme uz putniem, kas prognozes nenoteiktību palielina.

Latvijā pēc jebkura vēja parka izbūvēšanas būtu veicams faktiskās ietekmes monitorings.

Nav viena universāla monitoringa risinājuma. Monitoringa metodes ir jāplāno tā lai uzraudzītu tās ietekmes, kuras identificētas kā potenciāli nozīmīgas.

Paldies par uzmanību!